

UNIVERSITAS HISTORIA

TANULMÁNYOK A **70** ÉVES SZÖGI LÁSZLÓ TISZTELETÉRE

MAGYAR LEVÉLTÁROSOK EGYESÜLETE

2018

Greg Korte

UNIVERSITAS - HISTORIA

TANULMÁNYOK A 70 ÉVES SZÖGI LÁSZLÓ TISZTELETÉRE

Szerkesztette:
Draskóczy István, Varga Júlia, Zsidi Vilmos

A szerkesztésben részt vett:
Hős János és Kmety Adrien

Technikai szerkesztő:
Toma Katalin

Magyar Levéltárosok Egyesülete
Budapest, 2018

Magyar Levéltárosok Egyesülete kiadványai 16.

A kiadvány megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Felsőoktatási
Levéltári Szövetség támogatta

Készült az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, valamint az MTA-ELTE
Egyetemtörténeti Kutatócsoport közreműködésével

A borítón: Hartmann Schedel: Liber Chronicarum, Padova (részlet)
(ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár)

Tördelő szerkesztő: Varga Júlia
Az ünnepelt fényképét készítette Zsidi Vilmos, Újvidéken
A borítót tervezte: Acsai János

Kiadja a Magyar Levéltárosok Egyesülete
www.archivportal.hu/hu/magyar-leveltarosok-egyesulete
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István

ISBN 978-615-5622-01-4

A nyomdai munkálatokat az EPC Nyomda, Budaörs végezte
Felelős vezető: Mészáros László

© Szerzők, 2018
© Szerkesztők 2018

Minden jog fenntartva
Printed in Hungary

TARTALOM

TABULA GRATULATORIA	9
Köszöntő (Kenyeres István)	13
Derű, optimizmus, bölcsesség...(Kálóczi Katalin köszönti Szögi Lászlót nyugdíjba vonulása alkalmából, 2013. július 16-án)	18
Levéltárak és egyetemtörténetek – interjú Szögi Lászlóval (Készítette: Vér Eszter Virág)	20
OKTATÁSTÖRTÉNET	
1. Középkor és kora újkor	
● Bilkei Irén: A wittenbergi protestáns egyetem 16. századi zalai hallgatóinak társadalmi háttere. <i>The Social Background of the 16th-Century Students from Zala County of the Protestant Wittenberg University</i>	31
● Bozay Réka: Utrechti pénzforrások: Anna Everwijn hagyatéka az egyetemen. <i>Financial resources at the University of Utrecht: The foundation of Miss Anna Everwijn</i>	39
● Haraszti Szabó Péter: Primus inter pares? A prágai egyetem helye a magyar diákok régió belüli peregrinációjában. <i>Primus inter pares? The Place of the Prague University in the Intraregional Peregrination of Hungarian Students</i>	53
● Heilau Zsuzsanna: A kassai jezsuita egyetem és hallgatósága. <i>The Jesuit University of Kassa (Košice) and its Students</i>	67
● Kelényi Borbála: Magyarországi diákok mindennapjai a középkori Krakkói Egyetemen. <i>Everyday Life of Students from the Hungarian Kingdom at the Medieval University of Kraków</i>	81
● Robert Offner: Milyen egyetemeket látogattak az erdélyi és magyarországi orvostanhallgatók, illetve azok közép-európai kollégái a 16. században? <i>Which Universities did the Transylvanian and Hungarian Medical Students, and their Central European Colleagues, Attend in the 16th Century?</i>	105
● Simon Katalin: Az alsófokú oktatás színhelyei Budán a 18. század végétől a 19. század közepéig. <i>Places of primary education in Buda from the end of the 18th century until the middle of the 19th century</i>	121
● Tar Attila Szilárd: A Göttingeni Egyetem hatása Magyarországon. <i>The influence of the University of Göttingen in Hungary</i>	133

- Tóth Krisztina: Esztergom megyei diákok egyetemjárása a késő középkorban. *The University Studies of Students from Esztergom County in the Late Middle Ages* 143

2. 19–20. század

- Batalka Krisztina: A műegyetemi hadikórház (1914–1918). *The Military Hospital of the Technical University (1914–1918)* 153
- Borsodi Csaba: Forradalmi bizottságok, munkástanács az ELTE-n. *Revolutionary Committees and the Workers' Council at Eötvös Loránd University (ELTE) in 1956* 165
- Durovics Alex: A Pozsonyi Líceum hallgatói a 19. század első felében. *Students of the Lyceum in Pozsony (Bratislava) in the First Half of the 19th Century* 179
- Gazda István: Fizika tankönyvek, műszaki és népszerűsítő fizikák Magyarországon a reformkorban és az abszolutizmus időszakában (1825–1860). *Physics Coursebooks, Technical and Popularizing Physics in Hungary in the Reform Era and in the Age of Absolutism (1825–1860)* 197
- Héjja Julianna Erika: A közigazgatási tisztviselőkkel szemben támogatott képzési és képesítési előírások 19. századi történetéből. *Education and Qualification Requirements of Public Servants from the History of the 19th Century* 217
- Juhász Réka Ibolya: Bihar megyei diákok a Nagyváradi Királyi Jogakadémiaán 1801 és 1830 között. *Students from Bihar County at the Royal Law Academy of Nagyváradi (Oradea) between 1801 and 1830* 227
- Kapronczay Károly: Lengyel „földalatti” hazai és emigrációs iskolák a második világháború éveiben. *Polish “Underground” Domestic and Emigrational Schools during World World II* 241
- Karády Viktor: Egy nagy kutatás margójára. Nemesek, keresztények, zsidók a peregrinus diákságban (1850–1918). *On a Major Research: Aristocrats, Christians, and Jews among Peregrine Students (1850–1918)* 253
- Kelemen Elemér: A középiskolai tanárképzés hazai változásainak jogszabályi háttere (1777–2010). *The Legal Background of the Changes in Secondary Teacher Education in Hungary (1777–2010)* 267
- Kiss Márton: A gondnoki intézmény kialakulása a Magyar királyi József Műegyetemen. *The Development of the Wardenship at the Hungarian Royal Joseph Technical University* 283
- Kissné Bognár Krisztina: A zeneakadémia működése és hallgatói (1875–1919). *The Operation and the Students of the Music Academy 1875–1919* 293

- Lengvári István: Az Erzsébet Tudományegyetem oktatói. Kutatási lehetőségek egy új adatbázis kapcsán. *Professors of the Pécs Erzsébet University. Research possibilities based on a new database* 303
- Mészáros Andor: A cseh tartományok iskoláinak magyarországi diákjai a 19. században. *Students from Hungary at Schools in Bohemian Provinces in the 19th Century* 309
- Molnár László: A Testnevelési Főiskola 1956-ban. *The University of Physical Education in 1956* 317
- Mózy Gergely: Az újkori Székesfehérvár első felsőoktatási intézménye. *The First Higher Education Institution of the Modern Period in Székesfehérvár* 337
- Osváth Zsolt: „...Okleveles Kertésznek elismerjük és valljuk..” Okályi Iván műkertész képező oklevele. *Iván Okályi's Horticulturist Certificate* 351
- Patyi Gábor: Visszatérés az eredethez: a szakmai tanárképzés megújulásának történeti előzményei az 1930-as években. *Back to the Origins: the Historical Background of the Reform of the Vocational Teacher Education in the 1930s* 369
- Pál-Antal Sándor: Jogakadémia Marosvásárhelyen. *The Law Academy in Marosvásárhely (Târgu-Mureş)* 379
- Sasfi Csaba: Érdemelv és mobilitás – ígervények és esélyek. Az iskolázás egy történeti modellje. *Merit Principle and Mobility: Promissory Notes and Chances. A Historical Model of Education.* 391
- Sigmirean, Cornel: The Catholic Network: Romanian Students from Transylvania at European Universities. *Katolikus hálózat – Erdélyi román diákok az európai egyetemeken* 399
- Tilcsik György: Adatok a Felsőlövői Evangélikus Tanítóképző Intézet Elemi Mintaiskolájának 1848 előtti működéséhez. Az iskola 1847 februárjában kiadott tájékoztatója. *Information about the Pre-1848 Operation of the Primary Model School of the Evangelical Educational Institute in Felsőlövő. Information Booklet Issued by the School in February 1847* 415
- Török József: A Hittudományi Kar a budapesti egyetemen 1870–1950. *The Faculty of Theology at the Budapest University 1870–1950* 439
- V. Molnár László: Keresztúri Ferenc, a Moszkvai Egyetem orvosprofesszora és dékánja. *Ferenc Keresztúri, Professor of Medicine and Dean of the Moscow University* 447
- Vajda Tamás: Egyetemi órai jegyzetek a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban (1872–1919). *Notes from University Lectures in the Academic Library of* 459

Koložsvár (1872–1919)

- Varga Júlia: Politikai küzdelmek a századfordulón a budapesti Egyetemi Körben (1888–1899). *Political Struggles at the Turn of the Century in the University Circle of Budapest 1888–1898* 475
- Zsidi Vilmos: A Keleti Múzeum. *The Oriental Museum* 489

TÖRTÉNELEM SEGÉDTUDOMÁNYAI

- Bernád Rita: A lovagkirály egyházi pecséteken – Szent László ábrázolása a romániai katolikus plébániák pecsétjein. *THE KNIGHT-KING ON ECCLESIASTICAL SEALS. The Representation of Saint Ladislaus on Romanian Catholic Parish Seals* 495
  - Bertényi Iván: Az Egyetemi Könyvtár Dante-kódexének heraldikai problémái. *The Heraldical Problems of the Dante Codex of the University Library* 525
  - Draskóczy István: A Mátyás-kor erdélyi sókamaraispánjai a kincstári reform után. *The Transylvanian Salt Chamber Bailiffs of the Era of Matthias Corvinus after the Treasury Reform* 541
  - Fazekas István: Egy 16. század közepi kancelláriai formuláriumos könyv tanúságai. *The Testimony of a Mid-16th-Century Chancellery Formulary Book* 551
  - Monok István: A könyvtár múzeuma, vagy a múzeum könyvtára? Egy közép-európai történet magyar példákkal. *The Museum of the Library or the Library of the Museum? A Central European History with Hungarian Examples* 567
  - Reisz T. Csaba: Szép(ligeti) kis história. *A Little Story from Szépliget* 577
  - Ujváry Gábor: Hóman Bálint 1918–1919-ben. *Bálint Hóman in 1918–1919* 589
  - Vörös Boldizsár: A pöröly lecsapott. Karikatúrák a Magyarországi Tanácsköztársaságban. „*The Sledgehammer Stroke*” *Caricatures in the Soviet Republic of Hungary* 603
  - Zsoldos Attila: A gyűlések rendje. *The Agenda of the Assemblies* 615
- Szögi László szakirodalmi munkássága 1973–2018 – összeállította Kiss Márton 627
- Képmelléklet 669

TABULA GRATULATORIA

Á. Varga László	Erdész Ádám
Acsai János	Erdmann Gyula
Bak Borbála	Érszegi Géza
Bakos István	Farkas Gábor Farkas
Bakonyi Ferencné	Farkas Gyöngyi
Baloghné Medvegy Teréz	Fésűs László
Baráth Magdolna	Fodor István
Barta János	Font Márta
Beke Margit	Fonyó Istvánné
Bella Katalin	Földváriné Kocsis Luca
ifj. Bertényi Iván	Frank Tibor
Berzeviczy Klára	Gecsényi Lajos
Bitskey István	Gecsényi Patrícia
Blaskóné Majkó Katalin	Géra Eleonóra
Blazovich László	Gorjanac Radojka
Bonhardt Attila	Grófová, Maria
Borhy László	Gyarmati György
Bubnó Hedvig	H. Németh István
Buza János	Hajdú Ágnes
Czenzthe Miklós	Halász Imre
Čierna, Lubica	Hardy Titusz
Csáder Vilmos	Hegedűs András
Császtvay Tünde	Hermann István
Cseh Gergő Bendegúz	Hermann Róbert
Csepregi Zoltán	Hiller István
Cserey Lászlóné	Horn Ildikó
Csikány Tamás	Horváth Erzsébet
Csombor Erzsébet	Hörcsik Richárd
Csukovics Enikő	Hudecz Ferenc
Dárday Ágnes	Hudi József
Dezső Tamás	Izsák Lajos
Dominkovits Péter	Jakubinyi György
Dominkovitsné Szakács Anita	Janka György
Dubniczky Zsolt	Kalmár János
Egey Tibor	Kardos József
Emódi András	Kádár Zsófia
Emőkey István	Kálnoki-Gyöngyössy Márton

Keresztes Veronika	Németh Ildikó
Kiss Domokos	Németh István
Kiss Gábor	Németh József
Kiss Gy. Csaba	Novák Veronika
Kiss József Mihály	Oborni Teréz
Kiss Mártonné Zeley Éva	Ondrikné Szászi Éva
Klaniczay Gábor	Orbán Éva
Klinghammer István	Ortutayné Léces Melinda
Koltai András	Pál Zoltán
Kónya Péter	Pálfy Géza
Koósné Török Erzsébet	Pandula Attila
Korzenszky Richárd	Papp Kornél
Kósa László	Péntekné Unghváry Mária
Kóta Péter	Petri Edit
Kovács Éva	Pók Attila
Kozáry Andrea	Poór János
Kozma Béla	Poszler Györgyi
Körmendi Tamás	Potyó Ferenc
Kövér György	Pőr Csilla
Kreutzer Andrea	Puskás-Paulik Ágnes
Küsmödi Attila	Rácz György
Ladányi Andor	Ravasz István
Lajkó Istvánné	Ress Imre
Lakatos Adél	Rózsa György
Lakatos Andor	Rutkai Éva
Lakos Ágnes	Rüsz-Fogarasi Enikő
Lászayné Martos Ida	Sági Éva
Lengyel Tünde	Sárközi Gabriella
Lenkefi Ferenc	Sárközi János
Liszkay Béla	Sarusi-Kiss Béla
Liszkayné Pál Márta	Schmelcer-Pohánka Éva
Lobmayer Ágnes M. Judit	Simon Katalin
Magasházyne Székesvári Ildikó	Simon Zsolt
Megyeriné Viola Andrea	Sipos András
Mezey Barna	Sipos Gábor
Mikó Zsuzsanna	Solymosi László
Molnár Antal	Sonkoly Gábor
Mudrák József	Soós István
Muszka Erzsébet	Sölch Miklós
Mühlberger Kurt	Szabadi István
Nagy Balázs	Szabó Csaba
Nagy László	Szabó Miklós

Szabóné Szávay Judit
Szakály Sándor
Szávai Ferenc
Székely Hunor
Szemerey Rita
Szemkeő Endre
Szende László
Szendi Attila
Szigetváry Éva
Szóts Zoltán Oszkár
Takács Edit
Toma Katalin

Tornay Krisztina
Tömördi Viktor
Tringli István
Tyekvicska Árpád
Várszegi Asztrik
Vásárhelyi Anzelm
Vékás Lajos
Vér Eszter Virág
Vezensenyi Péter
Virágos Márta
Vonyó József
Zalainé Kovács Éva

Borsodi Csaba¹

Forradalmi bizottságok, munkástanács az ELTE-n 1956-ban

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem 1945-től több szervezeti változáson ment át. 1949-ben a Bölcsészettudományi Karból kiváltak a természettudományos tanszékek és létrehozták a Természettudományi Kart. 1950-ben az államhatalom a Hittudományi Kart száműzte az egyetemről. 1951-ben az orvostudományi fakultást választották le az ELTE-ről és önálló oktatási intézmény lett. Az így megcsonkított egyetem egy rövid időszakban három karból állt. Másolva a szovjet felsőoktatás-politikát 1952-ben döntött a minisztertanács arról, hogy 1953 szeptemberétől az ELTE két legnagyobb karát kettéválasztja, létrehozva a Nyelv- és Irodalomtudományi, illetve a Történettudományi Kart, valamint a Matematikai, Fizikai, Kémiai és az Élet- és Földtudományi Kar. Így 1956-ban az ELTE-nek formálisan öt kara volt.

A kialakított rendszer sajátossága, hogy a két „bölcészkar” a Pesti Barnabás utcai épületben működött, közös gondnoksággal, de önálló tanulmányi osztállyal. A természettudományos karok esetében szintén közös gondnokság működött a Múzeum krt. 6–8. (Trefort kert) területén, de e karok esetében a tanulmányi osztály is közös volt. Természetesen mind az öt fakultásnak volt külön kari tanácsa, dékánja, dékánhelyettesei, dékáni hivatala stb. Ezt a messerséges és logikátlan szétválasztást a karok oktatói és hallgatói is értelmetlennek tartották, amit az is jól mutat, hogy amikor ideiglenes forradalmi bizottságot választottak, abból csupán kettő jött létre: egy bölcsészettudományi és egy természettudományi.

Az ELTE Forradalmi Bizottságai közül különleges helyet foglal el az elsőként létrejött Egyetemi Forradalmi Diákbizottság, amely a bölcészkar épületében alakult meg 1956. október 26-án reggel. A karok és az egyetem egyéb szerveinek forradalmi bizottságait és munkástanácsát 1956. október 30. és november 1. között választották meg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem ún. központi forradalmi bizottsága, vagy ahogy önmagát nevezte Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága 1956. november 2-án jött létre.

---

¹ A szerző az MTA–ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport (213TKI738) tagja.

Az október 23-i tüntetésen az ELTE hallgatóin kívül – mint az a felvételekről közzismert – az egyetem tanári kara és vezetése is részt vett, együtt menetelt a hallgatókkal. Az oktatók a tüntetés után, néhány kivételtől eltekintve, hazamentek. Október 24-én a kijárási tilalom és a szovjet csapatok bevonulása miatt sokan nem tudtak bejutni a munkahelyükre. Október 25-én többeknek ez sikerült, de a távolabbról érkezőknek, vagy a budai oldalon, vagy esetleg a Budapest agglomerációjában lakók számára ez komoly veszélyt jelentett.

Az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság (EFDB/EFDb)

Az október 23-i tüntetésről több bölcsészhallgató – elsősorban az újságíró szakosok – visszatért a Pesti Barnabás utcába, és a tüntetés utáni további lehetőségekről, az eddig elképzelhetetlen helyzetről kezdtek vitatkozni. Az oktatók közül is többen visszatértek a karra, köztük Pozsár István, az ELTE Központi Politikai Gazdaságtan Tanszék tanársegéde, aki az 1956/1957-es tanévben az újságíró szakos hallgatóknak tartott szemináriumot a politikai gazdaságtan témájában. A hallgatók szűk magja a *Toll* nevet viselő, általuk kiadott újság szerkesztőbizottságában is dolgozott. Október 24-én reggel a szovjet csapatok megszállták Budapestet, október 25-én az Országház előtti tüntetés véres tragédiába torkollott. A BTK Pesti Barnabás utcai épületében maradt hallgatók okán a kar egyfajta forradalmi központtá vált.

A forradalom egyik legtragikusabb napjának, október 25-ének estjén alakult meg a Műszaki Egyetem Bartók Béla úti kollégiumában az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság. Az alapítók azt kívánták, hogy ez a szerv legyen az egyetem forradalmi bizottságainak koordinációs központja és egyben az egyetem politikai képviselője is. A bizottság elnöke Kardos László lett. Megállapodtak abban is, hogy ennek a bizottságnak lesz egy budai és egy pesti albizottsága. Ezen a megbeszélésen a pesti bölcsészeket Pozsár István tanársegéd és Molnár József újságíró szakos hallgató képviselte. Pergel Ferenc a pesti bizottság tagja lett és maradt a november 2-i diákszemléig. 1956. december 11-én vették őrizetbe. Az 1957. január 24-i ún. Önvallomásában a következőket írta: *27. szombat déltől–31. szerdáiig. Amikor visszatértem az egyetemre a következőkről értesültem: Pénteken az egyetem érintkezésbe lépett az egyik budai diákotthonnal [a Bartók Béla úttal – B. Cs.]. A budaiak javasolták, hogy tartsanak egy közös értekezletet. A mi egyetemiünkön lévő tagok Pozsár Istvánt és Molnár Józsefet (újságíró szakos) küldték el. Ott megállapodtak abban, hogy a Bartók Béla úton lesz az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság Budai Központja, nálunk pedig a pesti központ. A bizottság tagjait nálunk így lényegében Pozsár jelölte ki. (Ezek voltak Pozsár István, Molnár Edit, Molnár József [újságíró szakos], Vincze György, Gruber László, Pergel Ferenc [Tehát a Toll szerkesztőbizottságának tagjai – B. Cs.]). Közös elhatároztuk, hogy mivel kineveztük magunkat pesti központnak, a lehető legrövidebb időn belül a diákszállókból küldötteket hívunk be, hogy valóban képviselve legyen a többi egyetem is.*

(Gruber kivételével valamennyien újságíró szakosok voltunk.)² Másnap (október 26-án) reggel megalakult a Pesti Barnabás utcában az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság (EFDB) Pozsár István tanársegéd és Varga János dékánhelyettes irányításával. Az EFDB összetételét a később keletkezett peres iratokból, valomásokból, visszaemlékezésekből lehet rekonstruálni. Molnár József újságíró szakos hallgató 1957. február 18-i vallomásában a bizottság tagjainak feladatkörét is megadja.

1956. november 2-ig, míg a Diákpárlament összeült tagjai voltak: Pozsár István tanársegéd, az irányítással, Varga János dékánhelyettes az elméleti irányvonal kidolgozásával, Vincze György IV. éves újságíró szakos hallgató a nemzetőrség és keatonai ügyek szervezésével, Molnár József (én) II. éves újságíró szakos hallgató a külföldi küldöttségek, újonnan alakult belföldi szervek és a szakszervezeti összekötő munkájával, Molnár Edith IV. éves újságíró szakos hallgató a belföldi küldöttségek fogadásával, Pergel Ferenc IV. éves újságíró szakos hallgató a gazdasági ügyek intézésével, és egyéb helyekre küldöttségi tagként járt el, Gömöri György IV. éves bölcsészkar hallgató, magyar–lengyel szakos, agitációs és propaganda ügyek vezetésével és intézésével, Markovits [Kálmán?] nevű III. vagy IV. éves jogszhallgató a diákothonokkal és a Budai Alközponttal tartotta a kapcsolatot. [...] Zádor Pál debreceni egyetemi hallgató, egy értelmiségi származású ember, mindig a röplapok szövegezésével foglalkozott. Az »Egyetemi Forradalmi Diákbizottság« titkári teendőinek elvégzésére Grüber László lett kiválasztva és megbízva. Grüber II. éves joghallgató, együtt szakértetségiztem velem. 1956. október 30-áig az »Egyetemi Forradalmi Diákbizottság« mellett tanácsadóként működött az akkor nemrég rehabilitált Mérei [Ferenc] nevű professzorunk is.³

Az EFDB megalakulása és tevékenysége az adott helyzetben meghatározó tényezővé tette az egyetemistákat. A bizottság mögött álló vagy feltételezett hallgatói tömeg Budapesten jelentős erőt képviselt, és ez a tény felértékelte a szervezetet. Október folyamán a diákbizottság számtalan röplapot, felhívást adott ki, többek között Nagy Imre kormányának támogatására, a forradalom tisztaságának megvédésére, a nemzeti egység megőrzésére stb. „A független szabad Magyarországot csak valamennyi magyar összefogása teremtheti és mentheti meg”⁴ – olvasható egy általuk kibocsátott röplapon. Az egység megtartása érdekében a bizottság maga is jó példával járt elől, például megtiltotta a pártok szervezését az egyetemen. Az *Egyetemi Ifjúságban* (az ELTE korábbi hetilapja), amely a forradalom alatt napilappá alakult és a bizottságnak

² Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 3.1.9.-V-141315. Németh János és társai Pergel Ferenc önvallomása, 1957. január 24.

³ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) XX–5–h, I. köt., 32. doboz, (Ádám György és társai). Lásd még: Diák- és ifjúsági mozgalmak 1956–1958. Forradalom – ellenállás – megtorlás. Dokumentumok. Szerk. Vida István. Bp. 2007. 495–496.

⁴ 1956 plakátjai és röplapjai, okt. 22.– nov. 5. Összeáll. Izsák Lajos – Szabó József – Szabó Róbert. Bp. 1991. 69.

szinte hivatalos szócsövéné vált, közölték a felhívásokat, a lap tudósított az eseményekről. A jól szervezett egyetemisták, így az EFDB is, jogot formáltak arra, hogy a rendkívüli helyzetben az országos politikát is befolyásolják. Az EFDB működését november 4-e után is folytatta. Decemberben azonban Pozsár Istvánt, Molnár Józsefet, Vincze Györgyöt, Pergel Ferencet, Molnár Edithet letartóztatták, Gömöri György, Grúber László és még többen elhagyták az országot. A többi karon nem alakultak az EFDB-hez hasonló szervezetek.

A Rektori Tanács lemondása

Október 31-én összeült az egyetem Rektori Tanácsa és tagjai hosszú vitát folytattak arról, hogy az akkori helyzetben helyükön maradhatnak-e, hiszen kinevezésüket egy azóta már megbukott rendszertől kapták. Ellenérvként elhangzott az egyetem és a hallgatók iránti felelősség. A vitát a rektor zárta le és a tanács a következő határozatot hozta:

HATÁROZAT

Az Eötvös Lóránd (sic!) Tudományegyetem Rektori Tanácsának 1956. október 31-én tartott üléséről

Jelen vannak Világhy Miklós rektor, Lengyel Béla tudományos rektorhelyettes, Székely György oktatási rektorhelyettes, Weltner Andor az Állam- és Jogtudományi Kar dékánja, Mödlinger Gusztáv, az Élet- és Földtudományi Kar dékánja, Fuchs László a Matematikai–Fizikai–Kémiai Kar dékánja, Hermann József, a Nyelv- és Irodalomtudományi Kar dékánhelyettese, Varga János a Történettudományi Kar dékánhelyettese, Keresztényi József pénzügyi osztályvezető, Patyi Sándor rektori titkár.

A Rektori Tanács kimondja, hogy a forradalmi helyzet következtében megbízatását megszüntetnek tekintve, s a Rektori Tanács ezennel lemond. Az Egyetem vezetését a karokon alakított Forradalmi Bizottságok és az ezekből alakuló összkari egyetemi Forradalmi Bizottság vegye át. A Rektori Tanács valamennyi tagja ugyanakkor kijelenti, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel támogatja a Forradalmi Bizottságokat munkájukban. Budapest. 1956. október 31.⁵

Ezzel a döntéssel új hatalmi helyzet jött létre az egyetemen. Meg kellett alakítani a kari forradalmi bizottságokat.

A Bölcsészettudományi Kar (ok) forradalmi bizottságai

A két bölcsészkar a forradalom kezdeti időszakában elhatározta, hogy megszünteti a széttagoltságot és egyesíti a Történettudományi, illetve a Nyelv- és Irodalomtudományi Kart, ezért egyetlen közös ideiglenes forradalmi tanácsot

⁵ Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára (a továbbiakban: ELTE Levéltára), 1. Rektori Hivatal iratai, i. Bizalmas iratok, 1956.

választott november 1-jén. A karon működött már az EFDB, ezért ebbe a tanácsba csak oktatókat választottak. A megalakulásról szóló közlemény így szól:

Az ELTE BTK oktatói forradalmi tanácsának megalakulása.

„1956. november 1-én megalakult az Eötvös Lóránd [sic!] Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara oktatóinak forradalmi tanácsa, melynek tagjai

Bisztray Gyula egyetemi tanár

Pais Dezső egyetemi tanár

Borzsák István egyetemi tanár

Sarkadi János egyetemi adjunktus

Hadrovics László egyetemi tanár

Sinkovics István egyetemi tanár

Harmatta János egyetemi tanár

Sípos István egyetemi docens

Hidvégi Andrea egyetemi tanársegéd

Szabad György egyetemi tanár

Kniezsa István egyetemi tanár

Szabó Árpád egyetemi tanár

Mollay Károly docens

Szalai Sándor egyetemi tanár

Nagy Miklós egyetemi adjunktus

Szenczi Miklós egyetemi tanár

Tálas István egyetemi tanár

Varga János egyetemi docens

A Forradalmi Tanács elnöke Pais Dezső egyetemi tanár, titkára Szabó Dénes egyetemi docens.

A Forradalmi Tanács székhelye a volt Történettudományi Kar Dékáni Hivatala.

A Forradalmi Tanács ideiglenesen ellátja az egyesített Bölcsészettudományi Kar vezetésével járó teendőket.

Budapest, 1956. november 1.

Pais Dezső⁶

A tanács összetétele szolgál még néhány érdekességgel. A két kar egyesítése még nem történt meg, de egységes tanácsot választottak. Bisztray Gyula rehabilitációja még nem történt meg, de az egyetem vezetése deklarációt adott ki, amelyet az *Egyetemi Ifjúság* közölt október 30-án. (A felhívás a Nyelv- és Irodalomtudományi Kar [NYIK] dékánjának levélpapírján készült, ezért valószínűsíthető, hogy a bölcsész oktatói tanács fogalmazta, de az aláírók alapján egyetemi felhívásnak készült, és így feltételezhető, hogy október 29-én írták, amikor a két vidéki jogi kar küldöttjei is Budapesten tartózkodtak.) Idézem:

Egyetemi Szabadságot!

AZ ELTE vezetőségének és tanárai karának nyilatkozata

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem rektora, dékánja[i] és tanárai kezdettől fogva egyetértettek az egyetemi ifjúság követeléseivel, az ifjúság nemzeti, demokratikus forradalmi kezdeményezéseit magukévá tették, és mozgalmukban minden erejükkel részt vettek. A forradalmat megnyitó tüntetés és felvonulás előkészítésében segítséget nyújtottak az ifjúságnak. A tüntetésen az egyetem vezetői és tanárai nagy számban voltak jelen. Tanári karának hősi halottja, I. Tóth Zoltán, a történettudományi kar dékánja, aki annak a küldött-

⁶ Uo.

ségnek tagjaként halt meg, amely az ifjúság követeléseit a forradalom másnapján a KV tudtára adta, és követelte a bűnös vezetők leváltását és a szovjet csapatok kivonását. Most a forradalom győzelmekor elengedhetetlennek tartjuk, hogy nyilvánítsuk azokat a követeléseket, amelyeknek teljesítése szükséges ahhoz, hogy az egyetem hős ifjúságához méltó legyen, és az egyetem tudományos munkája a nemzetközi tudomány színvonalára emelkedjenek: [sic!] [...]

1. Az egyetem kapui nyíljanak meg, mindazok előtt, akik az egyetemi tanulmányokra megfelelő előképzettséggel rendelkeznek, és tanulni akarnak.

2. Követeljük a tanítás szabadságát [...]

3. Követeljük a teljes tanulási szabadságot [...] Ennek a feltételeit biztosítani kell, többek között, párbuzamos tanszékek felállításával.

4. Követeljük az egyetemi autonómia megteremtését, vagyis annak biztosítását, hogy a tudományos és oktatási kérdésekben, valamint az egyetemi állások betöltésében az egyetem döntsön. [...]

5. Helyre kell állítani az egyetemi tanárok elmozdíthatatlanságát és áthelyezhetetlenségét. Az igaztalanul eltávolított professzorokat haladéktalanul vissza kell helyezni állásukba.

6. A tudományos fokozatok adományozása az egyetemek kizárólagos joga legyen [...].

7. Az egyetemek anyagi ellátottsága az elmúlt évek tudományellenes politikája következtében tarthatatlanul rossz volt. [...] Véget kell vetni ennek a káros tudománypolitikának.

8. A jelenlegi érvényben lévő ösztöndíjrendszert felül kell vizsgálni, és az ösztöndíjak odaítélésénél elsősorban a tanulmányi eredményt és a rátermettséget kell alapul venni.

9. Az egyetem tanárai szabad ifjúsági szervezet megalakítását tartják szükségesnek.

10. Gyökeresen és sürgősen meg kell javítani az egyetemi ifjúságunk nyomorúságos elhelyezését és ellátását.

11. Bizalmatlanságunkat fejezzük ki a magyar oktatásügy jelenlegi vezetőjével, Kónya Alberttel és a felsőoktatás ügyével foglalkozó miniszterbellel, Sótér Istvánnal szemben. Üdvözljük a felfegyverzett egyetemi ifjúságot, az októberi napok hőseit, s bennünk látjuk a nemzeti demokratikus forradalom célkitűzéseinek, nemzeti függetlenségünk egyik legfontosabb biztosítékát.

Bár a rendkívüli körülmények következtében az egyetem oktatóinak csak egy része lehetett jelen a nyilatkozat megfogalmazásánál és aláírásánál, biztosak vagyunk benne, hogy azokkal a fővárosi és vidéki egyetemek minden hazafiás és demokratikus érzésű oktatója egyetért.

Az ELTE részéről:

Világhy Miklós rektor, Székely György rektorhelyettes, Módlinger Gusztáv, Fuchs László és Kardos Tibor dékánok, Herman József és Varga János dékánhelyettesek, valamint az egyetem jelen lévő tanárai, előadói Kniezsa István, Faludi Béla, Lutter Tibor, Szalai Sándor, Beér János, Névai László, tanszékvezető egyetemi tanárok, Berényi József, Szamosi Géza, Faragó László, Mérei Ferenc, Ravasz János, Kosáry Domokos, Telegdi Zsigmond, Herzeg Gyula egyetemi tanárok, docensek és előadók.

A vidéki egyetemek részéről jelen voltak Kovács István és Szamel Lajos tanszékvezető egyetemi tanárok a szegedi, illetve pécsi állam- és jogtudományi kar részéről.⁷

A felhívás egyik alapja lett annak az ún. „autonómiavitának”, amely a forradalom leverése után az 1956/1957-es tanévben a magyar egyetemeken folyt, és jól tükrözte az egyetemek felfogását az egyetemi oktatásról és az egyetemi életéről. Az egyesített bölcsészkaron létrehoztak különböző bizottságokat, többek között a rehabilitációs bizottságot, amely az 1945 és 1956 között a karról eltávolítottak ügyeit vizsgálta felül. Ennek mintájára az egyetem többi karán is létrejöttek ilyen bizottságok.

A végleges forradalmi bizottságot november 30-án választották meg a bölcsészkarokon. Az ülésen 258 szavazatot adtak le a két kar oktatói és dolgozói. Ez a Forradalmi Bizottság 25 tagú volt, és tagjai a választási eredmény alapján (a rájuk eső szavazatok sorrendjében) a következők voltak:

1. Sinkovics István	257
2. Szabad György	256
3. Dénes Kálmán	254
4. Varga János	254
5. Tálasi István	250
6. Pais Dezső	249
7. Bessenyei György	248
8. Nagy Miklós	242
9. Szentzsi Miklós	242
10. Mollay Károly	238
11. Knapp Antalné	237
12. Kniezsa István	236
13. Sipos István	235
14. Hadrovics László	230
15. Szalai Sándor	230
16. Szabó Árpád	221
17. Harmatta János	217
18. Hidvégi Andrea	210
19. Sarkadi János	206
20. Borzsák István	174
21. Lukács György	150
22. Szabó Dénes	150
23. Bisztray Gyula	149
24. Szander József	134
25. Sallay Géza	123

---

⁷ A felhívás teljes szövegét lásd Diák- és ifjúsági mozgalmak i. m. 274–276., illetve MNL OL 290. f. 1/32. ó. e. Gépelt másolat.

Ezek után a legtöbb szavazatot kapták a következők:

26. Gyergyai Albert	118
27. Tóth Ede	112
28. Pölöskei Ferenc	73
29. Kardos Lajos	68.

Budapest, 1956. november 30.⁸

Az ELTE-n a két bölcsészkar együttesen egyedülként választott végleges kari forradalmi bizottságot. Mindezt már a forradalom november 4-i eltírása után. Mindkét kar oktatói és dolgozói részt vettek a választáson. Nemcsak oktatókat, hanem dolgozókat is választottak a bizottságba Knapp Antalné és Dénes Kálmán személyében. A bizottság tagja lett két még rehabilitálás előtt álló oktató, valamint Lukács György filozófus is, aki már nem volt Magyarországon ebben az időben. A forradalmi bizottságokat feloszlató 1956. december 5-i kormányrendelet után, a bölcsészkar kari tanácsa úgy döntött, hogy forradalmi bizottság a tanács tanácsadó szervezeteként továbbra is működjön.

Az Állam - és Jogtudományi Kar forradalmi bizottsága

Az Állam- és Jogtudományi Karon először 1956. október 29-én, majd 30-án ültek össze egy előkészítő oktatói megbeszélésre Révész László egyetemi docens kezdeményezésére és vezetésével. Az a döntés született, hogy a bölcsészkartól eltérően egy közös, oktatókból és hallgatókból álló forradalmi bizottság alakuljon meg, és az október 31-i nagygyűlésen került sor a tagok megválasztására. Ezen a nagygyűlésen Révész László docens, Vörös Tibor és S. Tóth Ákos hallgató alkotta az elnökséget. A források 70–100 főre teszik a résztvevők számát.

A rendelkezésre álló dokumentumokból arra lehet következtetni, hogy a megválasztott forradalmi bizottságban többséget képeztek a hallgatók. A forradalmi bizottság elnöke Révész László docens lett, és itt is ideiglenes bizottságot választottak. A végleges választásokat november 5-re tervezték, de a forradalom leverése után erre már nem került sor. Az általam ismert dokumentumok alapján az ideiglenes bizottság a következőkből állt. Tag volt az oktatók közül: Brósz Róbert, Prandler Árpád, Samu Mihály, Madarász László, Asztalos László, Nagy István, Garamvölgyi Zoltán, Pécsváradi János; a hallgatók közül tagja volt Forintos György (öt távollétében választották meg, éppen kórházban volt, miután megsebesült a harcok során), Karátsón Gábor, Molnár Gyula, Rubovszky András, Reszler András, Vörös Tibor, Damó Zoltán, Gaál Tamás, Andróczy László, Németh Magda, György Árpád, S. Tóth

---

⁸ ELTE Levéltára, 1. Rektori Hivatal, i. Bizalmas iratok, 1956.

Ákos, Polt Márk, Papp Béla, Dornbach Alajos, Baranyi Lajos.⁹ Molnár Gyulának a fegyelmi tárgyalásán elhangzott vallomása szerint a bizottság 25 tagú volt: 9 oktató és 16 hallgató. Feltűnő, hogy a bizottságban egyetlen professzor sem található. Egyes források szerint később bevonták a munkába Nizsalovszky Endre professzort, majd november 4-e után Világhy Miklós rektort és Hajdú Gyula professzort is.

A karon nagy vitát váltott ki, hogy mi legyen – az akkori megfogalmazás szerint – a kommunista professzorok és oktatók sorsa. Taníthatnak-e tovább vagy távozniuk kell a karról. Erről a forradalom hevében nem született döntés. A tervek szerint majd későbbi, nyugalmasabb időben arra hivatott bizottságok minden oktató és hallgató korábbi tevékenységét megvizsgálják, és döntenek róluk demokratikus módon. Az ELTE karai közül egyedül a jogi karon született egy kitiltási lista, amely a forradalom leverését követő megtorlásban fontos szerepet kapott. A forradalmi bizottság 1956. november 2-án tartott ülésén hoztak erről döntést. Az 1957-es fegyelmi tárgyalások során egy 18 fős „halál-listát” is vizionáltak egyesek, de voltak, akik a kitiltási listát is annak tekintették, mondván, aki rajta volt, azt az úgynevezett ellenforradalmároknak megkereshették, és akár ki is végezhetnék volna. Ilyen incidens azonban nem ért egyetlen olyan személyt sem, akinek a neve az említett listán szerepelt.

A jogi kar forradalmi bizottsága a forradalom leverése után is tovább működött, egészen 1956. december 5-ig, amikor a bizottságokat a kormány feloszlatta. Ezen a karon is több fordulóban vitatták a Világhy Mikós nevéhez fűződő egyetemi törvény tervezetét, felállították a rehabilitációs bizottságot, és a kari tanács javaslatot tett több, korábban eltávolított professzor rehabilitálására. Az ÁBTL-ben található ügynökjelentésekből tudható, hogy az állambiztonság készült Révész László és munkatársai őrizetbe vételére. Révész László és a forradalmi bizottságban működő közvetlen munkatársai, Garamvölgyi Zoltán, Baráth Lajos január végén emigráltak, miután már valószínűsíthető volt letartóztatásuk.

A Természettudományi Karok Forradalmi Bizottsága

A természettudományi karokon Cornides István egyetemi docens vezetésével jött létre a kari ideiglenes forradalmi bizottság október 30-án. Cornides István ellen a Művelődésügyi Minisztérium 1957 nyarán fegyelmi eljárást indított. Az ekkor keletkezett iratokból részben rekonstruálható a Természettudományi Karok Ideiglenes Forradalmi Bizottságának létrejötte és az ezt követő 1956. november 1-jei nagygyűlés, valamint a bizottság működésének néhány részlete. A jogi karhoz hasonlóan a természettudományi karokon is olyan forradalmi

---

⁹ A névsort több iratból állítottam össze. Ezek megtalálhatók: ELTE Levéltára, 1. Rectori Hivatal iratai, h. Fegyelmi ügyek, i. Bizalmas iratok; 7. Állam és Jogtudományi Kar iratai, k. Dékáni titkos iktatású iratok, l. Fegyelmi ügyek.

bizottság jött létre, amelyben hallgatók és oktatók közösen vettek részt. Mődlinger Gusztávnak az Élet- és Földtudományi Kar dékánjának feljegyzése alapján a bizottság kilenc főből állt: egy professzor, egy oktató, egy fő, aki a katonai tanszék tagja volt, egy technikus és öt hallgató. A bizottság elnöke, vezetője Cornides István docens lett. A tagok Egyed László professzor, Balkai Bálint tanársegéd, Zanati Tibor hallgató, Balla Ida hallgató, Dér János hallgató.¹⁰ A kutatásaim során felmerült még Kovács József neve, ő Cornidesszel azonos tanszéken dolgozott tanszéki mechanikusként. Valaki a férfi hallgatók diákszallójának képviselőjében szintén tag lett, illetve egy negyedéves matematika-fizika szakos hallgató. A TTK-án működő Légvédelmi Tűzér Tanszékről feltételezhető Solt Endre százados bizottsági tagsága.

A testület fő feladatának a kar megvédését tekintette. Cornides már az október 23-i tüntetés után intézkedett a Trefort kerti kampusz lezárásáról, de a harcok és a közlekedési nehézségek miatt ő is csak október 30-án tudott a Múzeum körútra bejönni. A bizottság megalakulását többen kifogásolták a természettudományi karokon, és a rádióban felhívást tettek közzé, hogy november 1-jére összehívják a természettudományi karok nagygyűlését a Gólyavárba.

A nagygyűlés megerősítette pozíciójában Cornides Istvánt és a bizottság tagjait. Megszervezték a Trefort kerti kampusz további őrzését is. A november 4-i invázió után Cornides István november 8-án rövid levélben közölte Mődlinger Gusztávval az Élet- és Földtudományi Kar dékánjával a következőket:

Dékán Úr!

A magyar nemzeti forradalom tragikus fordulata olyan intézkedésre vezetett, melynek értelmében az irányítást az állami élet minden területén a korábbi vezetők kötelesek ellátni. A TTK Karok Forradalmi Tanácsa ennek megfelelően jelen perctől kezdve megszűnik intézkedni. Természetes kötelességének tekinti viszont, hogy addigi tevékenységéről s a Karok területén történelekről az első lehetséges alkalommal számot adjon.

Budapest, 1956. november 8.

A Tanács Nevében:

*Cornides István*¹¹

Az itt már tanácsként szereplő forradalmi bizottság a december 5-i felosztató kormányrendeletig a TTK-n is működött. Az újra dolgozni kezdő kari tanácsok döntést hoztak a két kar egyesítéséről, 1957 januárjában hivatalosan is létrejött a Természettudományi Kar. A TTK-n is tárgyaltak az egyetemi törvény tervezetéről, létrehozták a rehabilitációs bizottságot. Erről az Egyetemi Tanács elé terjesztett rehabilitációs javaslatok tanúskodnak.

¹⁰ Köszönöm Dr. András Andor nagyvonalú segítségét, aki volt szíves az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában folytatott kutatásainak a TTK Forradalmi Bizottságára vonatkozó adatait megosztani velem.

¹¹ ELTE Levéltára, 1. Rektori Hivatal, i. Bizalmas iratok, 1956.

A Gazdasági Apparátus és Házi Műhely Forradalmi Munkástanácsa / Gazdasági Apparátus és Házi Műhely Forradalmi Bizottsága

Október 30-án megalakult az egyetem gazdasági és üzemeltetési hivatalainak, osztályainak új szervezete, a Gazdasági Apparátus és Házi műhely Forradalmi Munkás Tanácsa, illetve Gazdasági Apparátus és Házi Műhely Forradalmi Bizottsága. Egy iraton belül mindkét elnevezés szerepelt. A forradalom utáni megtorlás idején keletkezett jegyzőkönyvek Munkástanácsként, ideiglenes, majd végleges Munkástanácsként említik. Ez az október 30-án létrejött bizottság ideiglenes bizottság volt. A végleges Munkástanács megválasztására november 15-én került sor. Az ideiglenes Munkástanács elnöke, Keresztényi József a gazdasági osztály vezetője, a végleges Munkástanácsé Fodor Béla osztályvezetőhelyettes. A Munkástanács tagjai: Galló János főmérnök, Fodor Béla, Győrffy Ferenc műhelyvezető, Szűcs Antal gépkocsivezető, Popovics Ervin csoportvezető, Horváth Gyula főelőadó.

A Munkástanács olyan döntéseket is hozott, amelyet az egyetemen létrejött, egyetlen más, a forradalom alatt működő bizottság vagy tanács sem tett meg. Személyzeti kérdésekben döntött, dolgozókat helyezett át. Ezek a rendelkezések komoly munkajogi problémákat is felvethettek volna a forradalom konszolidációjának idején, erre azonban már nem került sor november 4-ig. A megtorlás időszakában ezeknek a döntéseknek nagyon súlyos következményei lettek, többségében azonnali elbocsátásokkal jártak. Willert Andor esetében további vizsgálatok zajlottak le.

Az Egyetemi Könyvtár Forradalmi Bizottsága

Nagyon keveset tudunk jelenleg az Egyetemi Könyvtár Forradalmi Bizottságáról. A többi bizottsághoz hasonlóan itt is október utolsó napjaiban alakult meg ez a szervezet. A névsorát nem sikerült eddig fellelni. Más források utalnak rá, hogy tagja volt e bizottságnak Orosz Gábor és Domanovszky Ákos, valószínűleg Szalatnai Rezső volt az elnöke. A fegyelmi tárgyalások során elhangzott, hogy javaslat történt Mátrai László igazgató és Pajkossy György osztályvezető eltávolítására, de ez végül nem történt meg.

Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága

Az egyetem forradalmi bizottsága Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága néven november 2-án (pénteken) alakult meg.

Jegyzőkönyv

készült 1956. november 2-án délután 3 órakor az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottságának első ülésén. Jelen vannak a TTK részéről Egyed László professzor, Dér János hallgató, Jogi Kar: Brósz Róbert docens, Molnár Gyula hallgató, Bölcsész Kar: Hadrovics

László professzor, Kelemen Elemér hallgató, Egyetemi Könyvtár: Szalatnai Rezső, adminisztratív dolgozók csoportja Keresztényi József.

Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága elnökül Egyed László professzort, titkárul Molnár Gyula hallgatót választja meg. Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága megbízza Lengyel Béla professzort, volt rektorhelyettest a rektori teendők ideiglenes ellátásával és erről őt értesíti. Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága megbízza Patyi Sándort és Pálfalvi Györgynét a rektori titkári feladatok ellátásával. Mivel a Forradalmi Tanács a rend helyreállításág viszi az ügyeket, külön kari ülést ne tartunk.

Feltétlenül szükséges hogy a Kari Forradalmi Bizottságunkban a diákság az oktatókkal együtt vegyen részt. Tekintettel arra, hogy a Bölcsészkaron az oktatók és a diákság ezt az egységet még nem teremtette meg, a Bizottság a felkéri Hadrovics László professzort, hogy ebben az irányban a Bölcsészkaron a szükséges lépéseket tegye meg.

Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága megbízza Nyíri Ernőt, hogy képviselje a Nemzeti Bizottmány szociális intézőbizottmányában.

Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága megbízza Keresztényi Józsefet a szociális bizottság megszervezésével. A szociális bizottság székhelye az oktatási osztály. A Bizottság a fenti javaslatokat elfogadja és határozatra emeli.

Keresztényi József a következőkről tájékoztatja a Bizottságot:

Az egyetem gazdasági szervei fejenként 300 Ft-t kifizettek a hallgatók számára, az egyetem Gazdasági Szervei Forradalmi Bizottsága határozata alapján.

A fenti szerv az egyetem oktatói és dolgozói részére fejenként 1000 Ft fizetési előleget fizetett ki, amely a négy havi részletben kerül levonásra.

A november 2-iki teljes illetményt november 8-tól fizeti az egyetem a bázispénztáron keresztül. Ugyancsak ettől az időponttól kerül kifizetésre az egyetemi hallgatók ösztöndíjának még fennmaradt része.

Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága ezeket az intézkedéseket legmesszebbmenően helyesli és jóváhagyja.

Keresztényi József javasolja:

A rektori hivatal gépkocsijait a Bizottság vegye használatba.

A Bizottság a javaslatot elfogadja és gépkocsi előadói teendőkkel Molnár Gyulát megbízza.

Az Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága a következő határozatokat hozza:

A kiadandó megbízó leveleket a Bizottság elnöke írja alá.

A személyzeti osztály megszűnik és a szükséges teendőket a rektori hivatal látja el.

Az egyetemről eltávolítottak fizetését további intézkedésig folyósítani kell.

Az egyetemen a munka 1956. november 5-én kezdődik. Az oktatás megkezdésének időpontjáról később történik intézkedés.

Az Egyetemi Ifjúság című lap szerkesztését és kiadását a saját hatáskörébe vonja, és ezért felkéri a kari Forradalmi Bizottságokat, hogy a lap szerkesztőbizottságába saját képviselőjüket küldjék ki.

K.m.f.t.

A Forradalmi Bizottság ülésének elnöke ¹²

¹² ELTE Levéltára, 1. Rektori Hivatal, i. Bizalmas iratok, 1956.

Ezzel a lépéssel kialakult az egyetem új, forradalom szülte irányítási, szervezeti rendszere. Minden karon és minden nem karhoz tartozó szervezetben felállították a forradalmi bizottságokat, munkástanácsot. Ezek egy része ideiglenes volt, de meghatározták a végleges bizottságok megválasztásának időpontját, így a bölcsészkaron és a gazdasági szerveknél megtörtént a végleges bizottság megválasztása, 1956. november 30-án, illetve november 15-én. Az ÁJK-n pedig kiegészítették az eredeti bizottságot új tagokkal.

November 2-án úgy tűnt mindenki számára, hogy az egyetemen elkezdődhet a munka, és rövid időn belül az oktatás is.

Az Egyetemi Ifjúság 1956. november 4-i számának címlapja, *Megállt a szovjet áradat*, felirattal arra utalt, hogy mindenki bizakodva várta a következő napokat. A forradalom konszolidációja megindult, az előző napokban újra kinyitottak a boltok, elkezdődött a munka. Tévedés volt, tragikus tévedés.

A témához kapcsolódó források jegyzéke

Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára 1. Rektori Hivatal, b. Rektori tanácsülési jegyzőkönyvek, 1956–1958.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 1. Rektori Hivatal, h. Fegyelmi ügyek, Hallgatói fegyelmi ügyek, 1955–1957, 9. doboz.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 1. Rektori Hivatal, i. Bizalmas iratok, 1956, 6. doboz.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 7. Állam- és Jogtudományi Kar, k. Dékáni titkos iktatású iratok, 1956, 1957, 3. doboz.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 7. Állam- és Jogtudományi Kar, l. Fegyelmi ügyek, 1955–1957/58, 2. doboz.

Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 8. Bölcsészettudományi Kar, g. Fegyelmi ügyek 1956/57–1962/63, 2. doboz.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára XX–5–h, I–III. kötet, Ádám György és társai.

Állambiztonsági Szolg. Tört. Levélt. 3.1.9. V–141558 Molnár Edit és társai.

Állambiztonsági Szolg. Tört. Levélt. 3.1.9. V–150010/2 Ádám György és tsi

Állambiztonsági Szolg. Tört. Levélt. 3.1.9. V–141559 Molnár József

Állambiztonsági Szolg. Tört. Levélt. 3.1.9. V–150384/1 Egyetemi felkelők.

Állambiztonsági Szolg. Tört. Levélt. 3.1.9. V–150384/2 Egyetemi felkelők.

Állambiztonsági Szolg. Tört. Levélt. 3.1.5. O–10847 Árulók.

Állambiztonsági Szolg. Tört. Levélt. 3.1.5. O–10847/1 Árulók.

1956-os Intézet Oral History Archivum Interjúk: Cornides István, Gömöri György, Márton László, Molnár S. Edit, Pozsár István, Varga János.

REVOLUTIONARY COMMITTEES AND THE WORKERS' COUNCIL AT EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY (ELTE) IN 1956

ELTE played a prominent role in the 1956 Revolution and struggle for freedom. The instructors and the students of the university walked to Bem's statue in the frontline of the 23 October demonstration. On 26 October, the Revolutionary University Student Committee, which played a decisive role all through the revolution, was formed in the Barnabás Street building of the Faculty of Humanities. When the events enabled it (on the last days of October), revolutionary committees and workers' councils were formed in its various faculties and took over the management of the university. The paper traces this process.

Keywords: 1956 revolution, Rector's Council, Revolutionary Faculty Committees, Revolutionary Committee of the University Council, Workers' Council

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, Rektori Tanács, Kari Forradalmi Bizottságok, Egyetemi Tanács Forradalmi Bizottsága, Munkástanács

KÉPMELLÉKLET

Osváth Zsolt képe az „...Okleveles Kertésznek elismerjük és valljuk...”
 – Okályi Iván műkertészi képesítő oklevele című tanulmányhoz

Okályi Iván műkertészi képesítő oklevele

Bernád Rita képei „A lovagkirály egyházi pecséteken – Szent László ábrázolása a romániai katolikusplébániák pecsétjein” című tanulmányhoz

5. A verespataki plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1826

6. A verespataki plébánia bélyegzőlenyomata, 1912

9. A mezőbikácsi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1867

8. A mezőbikácsi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1830
Nagyvárad – Újváros

10. A mezőbikácsi plébánia bélyegzőjének lenyomata, 1943

11. A Nagyvárad-újvárosi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1830

12. A Nagyvárad-újvárosi plébánia bélyegzőjének lenyomata, 1858

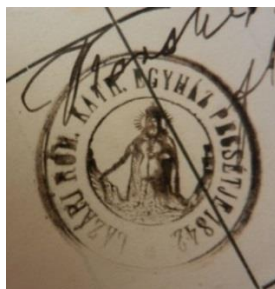
13. A krasznabélteki plébánia pecsét-nyomójának viaszlenyomata, 1831

14. A krasznabélteki plébánia bélyegzőjének lenyomata, 1862

15. A lázári plébánia pecsétnyomójának viaszlenyomata, 1842

16. A lázári plébánia gumibélyegzőjének lenyomata, 1940

17. A gátaljai plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1910

18. A gátaljai plébánia bélyegzőjének tuslenyomata, 1910

19. A varjasi plébánia pecsétjének viaszlenyomata, 1848

20. A varjasi plébánia bélyegzőjének tuslenyomata, 1910

Bertényi Iván képei „Az Egyetemi Könyvtár Dante-kódexének heraldikai problémái” című tanulmányhoz

A Dante-kódex fol.1r lapalji címere
(*Egyetemi Könyvtár*)

A fol. 15v felső részének ábrája

A fol. 15v lap alsó miniatúrája

che no senbrava imagine che tace,
 curato si fava che di cese aue,
 pechui uera imaginata quella.
 cadapir lato amo uolse lechiana.

L'uea nato ipicta sta fine lla.
 ecc analla dei propia mente
 cuome figuri in ceta si figella
 Non tener pur ad u' lao lamete
 di quella parte o del aior ala cete.
 Perchio mi mo coluiso i uereti.
 dicto da mana da qila costa.
 onca mi era collui ebim mouca.
 Vn'alta istoria nelatoga iposta.
 pechio uargai u'epilio ehm pto
 iaco che fote aochi iniet disposta.
 I eta intalato li nel marmor istela.
 lo chato i l'uo traeto l'archa lapa
 peche hteme ehaas no comesso.
 D'maria parai uita gnanta.
 paratai lere con adue mie sensi.
 Sauei dir l'uno l'altro h' chanta.
 chenes imaginato li ochi etnaso.
 calli calno discordi sensi.
 I'p'ecceua illene de ro uaso
 tie scanto al cap' humile salmista
 equi a me chate iera i quel caso.
 D'co'ra ca'gnanta una lista.
 ou'era palato mi cte lamirua.
 sicome uera ruse tosa i tra sta.
 I' o mo' upie do'mato ouo st'na.
 p'auar' d'aplo un'altro st'na.
 che diere amiche i mib'che g'ana.

Quineta istonati lalta gloria.
 delioma p'icapato el au ualote
 mose gregouo ala lo gran in toza.
 I' o dico di troian imperatore.
 che una uetouella li icat'freno.
 di lagime arecata di tolose.
 I' n'ono lui parai chalcato ep'eno.
 te ch'auaher el ague neloro.
 tute quate alueto simoueno.

I amiseria ma tuti costoro.
 parai dir signor fami uendeta.
 temo filuel che morto ondio ma'aro.
 Et ell' alie resp'or oua al'eta.
 tanto ch'no tomi equella signor mo
 chome p'sona i ch'no uolo la freta.
 Seta no torni ecc'c'ha tomo.
 al'ra fara ec'ella l'al'ra lene.
 are chehe fetui men in oblio
 Onelli citi o'forta che ouene.
 ch'io solua ilmo touer a'c' ch'no moua.
 casta cia uol' ipicta m'p'itena.
 Collui che mai no uir' cosa moua.
 p'p'ose esto in silite parlare.
 no uero anoi par che qui no si troua.
 No uno po' l'era ch'eti t'almagi.
 di buon p'p'ometo p' u'ore.
 como dio uol' ch'el debito sipagi.
 Non at'et'et' la forma del martir.
 ip'nta la succession p'isa ch'ap'p'o.
 o'ltra la gran senten'ca no puo ire.
 oua quarda h'isola e'ou'f'it'eb'ou.
 coluiso quelli ch'amen fote que' h' h'i
 ch'iscor' p'uo cuome cia'ca h'ip'cha.
 O'lophi ch'ist'na m' sen l'ali.

A fol. 35v columna miniaturája

KÉPEK SZÖGI LÁSZLÓRÓL

A BME fiatal levéltárosa (az 1970-es évek közepe)
*(Héberger Károly, a BME Központi Könyvtár igazgatója és
Végh Ferenc, a könyvtár tudományos munkatársa)*

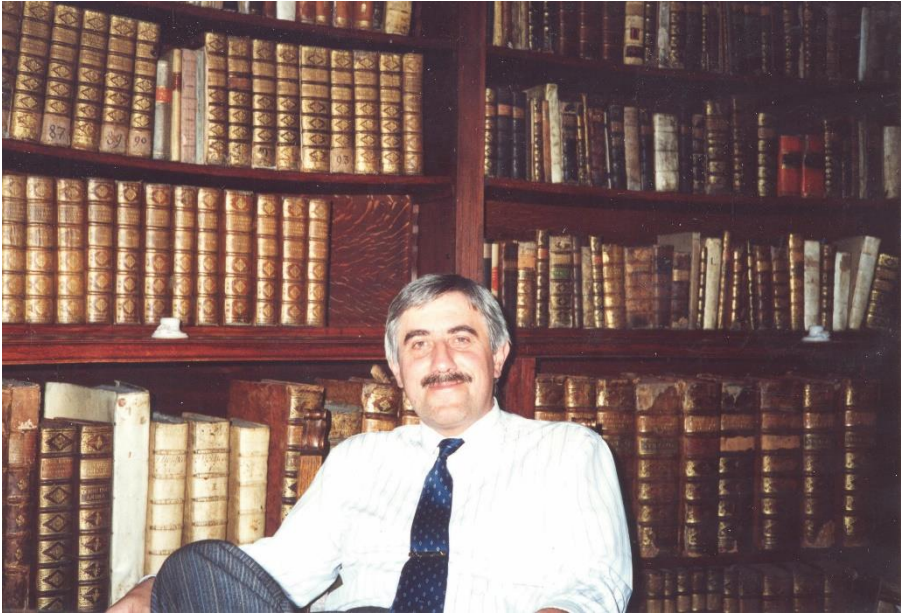
Előadás Miskolcon (1985)

Egyháztörténeti konferencia az ELTE BTK-n (1988)
*(Kállay István tszrv. egy. tanár, Dankó László kalocsai érsek,
Fábián János, a Mátvás templom plébánosa)*

Focimeccs a „jövő levéltáros reménységeivel” (1992)
*(Irányi László, Csikány Tamás, Kertész Botond, Németh István, Rádi Péter, Reisz T.
Csaba, Kenyeres István, Wekler Árpád, Szűgi László, Rác Attila, Sarusi-Kiss Béla,
Pálffy Géza)*

Az új főigazgató az ELTE Egyetemi Könyvtárban (1995)

Karácsony az ELTE Levéltárban a Ludovika épületében (1998)

*(Osváth Zsolt, Molnár László, Horváth Ákos, Ignác Mária,
Rutkai Eva, Kiss József Mihály, Drobinoba Angéla, Varga Júlia, Szőgi László,
Blaskóné Majkó Katalin, Kiss Márton)*

MLE Vándorgyűlés Gyulán 2000-ben
(Földváriné Kocsis Luca, Küsmödi Attila, Ignác Mária, ismeretlen személy)

Nemzetközi kapcsolatok építése MLE elnökként 2004-ben Újvidéken
(Erdész Ádám, Sölch Miklós, Apró Erzsébet, Szőgi László és Ignác Mária)

Erdélyi kirándulás – a kisdisznódi várban

MFLSZ tisztújítás. Az új elnökség. (2005)
(Szőgi László, Pőr Csilla, Zsidi Vilmos, Lajkó Agnes, Osváth Zsolt)

Levéltári kutatás Kijevben (2005)

Előadás a jezsuita Párbeszéd Házában (2011)

Az ELTE Levéltára felújított épületének avatásán a kollégákkal (2011)
(Szűgi László, Kassa Melinda, Kiss Beáta, Székely Humor és Varga Júlia)

Kurt Mühlbergerrel, a Bécsi Egyetemi Levéltár volt igazgatójával (2015)

Díszdoktorrá avatás a Marosvásárhelyi Egyetemen (2016)
(Cornel Sigmireannal, a Petru Maior Egyetem kancellárjával)

Az MTA-ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport tagjai munka közben a zágrábi levéltárban (2017) (Kmetty Adriennel és Juhász Rékával)

... és Túrócszentmártonban a Matica Slovenská könyvtárában (2018) (Kelényi Borbálával)

